

הישיבה השש-מאות-ושש של הכנסת השנייה

יום שני, ט"ז סיון תשט"ו (6 יוני 1955)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 20.00

א. חוק העיטורים של צבא-הגנה לישראל, תשט"ו—1955

(המשך הדיון)

במסגרת צבא-הגנה לישראל באומץ-לב, תוך חירוף-נפש. סייג זה, במסגרת צבא-הגנה לישראל, אינו קיים לגבי אות הגיבור ולגבי אות המכבים. אפשר להסיק מכאן שהכונה היא שאות הגבורה או אות המכבים יוכלו להינתן גם למי שאינו בצבא-הגנה לישראל, וכאן הייתי רוצה לשמוע את הסברו של יושב-ראש הוועדה, כי נקודה זו אינה נהירה די צרכה. יש לי הרושם שבוועדה היה רוב בעד הענקת הסמכות לשד" הבטחון להעניק את האותות האלה גם לאזרחים, שלא היו במסגרת צבא-הגנה לישראל בשעה שהצטיינו בקרב.

אין כל ספק, שבמציאות שלנו הגבורה נדרשת לא רק מחיילים, ולא רק מאדם כל עוד הוא במדי צבא-הגנה לישראל בשנות שירות החובה. אם אנו מדברים במושגים של עם לוחם, אנו רוצים וצריכים את הגבורה מכל אדם בישראל, בין שהוא יושב בספר ובין שהוא נהג. מציאותנו היא מציאות של חירום, ואיננו יודעים מי מאתנו ומתי יועמד במצב שבו יצטרך לגלות כל אותן התכונות שהן תכונות הדור שלנו במאבק על קיומו הפיסי בחלק זה של העולם, ועל כן נראה לי, שאותן המצוות שאנו מטילים על חיילים בימי שירותם בצבא-הגנה לישראל, אותן מצוות מוטלות על כל אדם שהוא איש מילואים לסוגים השונים, איש ההתיישבות העובדת ואיש הספר, והוא נבחן יום-יום ולילה-לילה באותם מבחנים כאיש צבא-הגנה לישראל.

ועל כך אני בא לערער: על שום מה הוכלל סייג זה דווקא בסעיף 4? אם הכוונה היא — ועל כך אני מבקש הבהרה מצד יושב-ראש הוועדה או מצד שד"ב-הבטחון, בהודמנות זו — אם הכוונה היא שאות הגבורה ואות המכבים יכולים להינתן גם למי שאינו חייל בצבא-הגנה לישראל, על שום מה ההגבלה לגבי אות בריכוכבא? אני מציע לכם לסלק ההגבלה זו גם לגבי סעיף 4, ואז ייקרא הסעיף: „אות בריכוכבא יוענק על מעשה שנעשה באומץ-לב, תוך חירוף-נפש“, ולא תהיה הגבלה בדומה לסעיפים אחרים.

מאיר ארגוב (ני"ר ועדת-החירוף-הבטחון):

כוונת החוק היתה, שאם גם אזרח יעשה מעשה גבורה יוענק לו „אות המכבים“, „אות בריכוכבא“ ושאר האותות, אבל בהגבלה מסוימת. ההגבלה לגבי אות הגבורה קיימת, אם כי לא כתוב „במסגרת צה"ל“, אבל כתוב „במערכות המלחמה“, וזה מגביל. זה אינו אומר, שחם אזרח שעשה מעשה גבורה מחוץ למסגרת, אלא בתוך מערכות המלחמה.

ולגבי „אות המכבים“ נאמר, „על מעשה גבורה שנעשה בקרב“. המושג „בקרב“ מגביל.

ויכול להיות בתוך הקרב — נהג שעשה מעשה כזה; הוא נלקח כדי להביא את החיילים, ועשה את מעשה הגבורה, אם כי לא היה חייל. הוא יכול לקבל את אות ההצטיינות אם המעשה נעשה בתוך הקרב, אם נוציא את מסגרת צבא-הגנה לישראל, אות בריכוכבא יכול להינתן על מעשה שנעשה באומץ לב תוך חירוף נפש על שמת ימה של תל-איבי; אנשים

היו"ר ז. שפר:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה השש-מאות-ושש של הכנסת. נמשך בקריאה שניה של חוק העיטורים.

ההסתייגות של חברי-הכנסת בן-ארהן לסעיף 2 נפלה, כד כור לכם בוודאי, ועל כן אעמיד להצבעה את סעיף 2 כהצעת הוועדה.

ה צ ב ע

סעיף 2, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר ז. שפר:

לסעיף 3 אין הסתייגויות.

ה צ ב ע

סעיף 3, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר ז. שפר:

לסעיף 4 יש הסתייגות לחברי-הכנסת ריפתין.

יעקב ריפתין (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי-הכנסת. הנסיון של ההתגוננות בארץ מוכיח, שהגבול בין הצבא ובין האוכלוסיה האזרחית הוא גבול גמיש ומטושטש, בימי מלחמת העצמאות השתתפו במלחמה זה על יד זה חיילים ושאינם חיילים, אנשי ערים, פרברים ומשקים. כדאי שהחברים יקראו את ספרו של אבא קובנר על פרשת נגבה, ויזכרו דבר שהוא ידוע לכל אחד מאתנו.

אולם דברים אלה שייכים לא רק להיסטוריה, הם קיימים גם במציאות ההתגוננות שלנו יום יום. מבחינה זו טבעי לגמרי — אם איננו רוצים, ואיננו חושב שיכול משהו לרצות, לסלק את ההיסטוריה של ההתגוננות העממית, כפי שהייתה, ולהקטין את המתח של ההתגוננות העממית — לא להפריד בין חיילים לשאינם חיילים. כל אחד מאתנו יודע, שהיו מעשי גבורה — אני מתכוון למעשי גבורה בשטח ההתגוננות הצבאי — אית — של אנשים, שבאותו זמן לא שירתו בשירות רשמי או שירות פעיל בצבא. מתוך כך עלינו לקבל את התיוקן האומר, שצה"ל יכול למסור את עיטורי הגבורה שלו בכל הרגות. לא רק לחיילים אלא גם לשאינם חיילים המשתתפים את עצמם במלחמת ההתגוננות, ומבטאים בהתנגדותם אותה גבורה עילאית שנותנת לאדם זכות לקבל עיטור כזה. יפליא אותי אם בבית לא יתאחד רוב שיוקיר עלי-די כך את עובדות הגבורה שהיו, ישנן ואולי עוד נזדקק להן בעתיד.

היו"ר ז. שפר:

לאותו סעיף, הסתייגות לחברי-הכנסת בן-ארהן.

יצחק בן-ארהן:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אבקש את תשומת-לב חברי הבית לאי-הבהירות בחוק זה. בסעיף שאנו דנים בו יש פירוש מסוים, שאות בריכוכבא יוענק על מעשה הנעשה

הגנה-לישראל. הוויכוח נגמר בסעיף הראשון. כל העיטורים האלה שקבעתם בסעיף הראשון, כבר נאמר עליהם שהם לצבא-הגנה לישראל, והמלים „במסגרת צבא-הגנה לישראל“ בסעיף ד' הן מיותרות, אבל לא מפני הנימוקים של חברי-הכנסת ריפתין ובן-ארהרן, אלא מפני שזה מובן מאליו, שמדובר בעיטורים בחוק מסגרת צבא-הגנה לישראל.

אין זאת אומרת שאי-אפשר לעשות חוק — ויש הגיון לעשות חוק — להעניק עיטורים ואותות-הצטיינות לאזרחים בעד הרבה דברים, לא רק בעד מעשה קרב. יש לעשות בארץ הזאת מעשי גבורה לאו דווקא בשדה קרב, וגם הם ראויים לתהילה ולציון; ונחוצך לכך חוק מיוחד.

למה נחוצך חוק קודם כל בשביל צבא-הגנה-לישראל? יכול אורח להצטיון, לעשות מעשה גבורה במקרה של קרב, אבל אינו חייב לעשות זאת, הוא יכול לשבת בביתו ואיש אינו יכול לשלוח אותו מול אש, כי הוא אינו מחוייב לעשות זאת. חייב צבא-הגנה לישראל הם אותם האזרחים, חברי-הכנסת

ריפתין ובן-ארהרן — הם אזרחים כמו כל האזרחים, אבל עליהם מוטלות חובות נוספות שאינן מוטלות על אזרחים אחרים; אותם אפשר לשלוח בכל שעה מול האש — לאו דווקא בשעת מלחמה גדולה. ואתם יודעים ששולחים, ויש הגיון אנושי בדבר, שציבור כזה, שעליו מוטלות חובות יתירות שאינן מוטלות על סתם אזרח, ושהוא לבוש מדים — אבל לא מפני המדים שלו, אלא מפני שעליו מוטלת חובה; אם שולחים אותו לכל מקום שיש בו סכנה — עליו ללכת; הוא אינו יכול לא ללכת ולהגיד שיש לו פעולה יותר חשובה בשביל העם ובשביל עצמו. הוא צריך ללכת. יש הגיון בדבר כשהעם אומר: אנחנו נעניק סימנים של הצטיינות לאנשים אלה, המגלים גבורה גדולה או אומץ-לב או עונוֹפֶסֶת או התנהגות מופתית. זהו החוק שאנחנו עושים עכשיו — קודם-כל לאותו ציבור אזרחים המחוייב לסכן את חייו בכל שעה, ואנחנו מצאנו לחובה להגיד לציבור ששמו צבא-הגנה לישראל, שהוא יכול בכל רגע להיחבץ לסכן את נפשו, שבעד פעולה זו נחלוק ציון זה ובעד פעולה זו נחלוק ציון אחר, ולא צריך לערוב את זה עם הפעולות שעושים האזרחים. נעשה חוק נוסף, תבוא הצעה, שאנשים שהצטיינו בשדה התעשייה יקבלו אות זה, אנשים שהצטיינו בחקלאות יקבלו אות זה, אנשים שמצטיינים בדבר אחר יקבלו אות זה ואנשים העוזרים לצבא-הגנה לישראל יקבלו אות זה. זה אינו שייך לכאן.

שם החוק, והסעיף הראשון של החוק קובע שהעיטורים יהיו בצבא-הגנה לישראל. וזה קובע, לא מובן לי כל הוויכוח. זו רק איהבנה.

לכן המלים „במסגרת צבא-הגנה לישראל“ בסעיף 4 הן מיותרות, כי גם אם לא יהיה הדבר כתוב — הכוונה היא לצבא הגנה לישראל.

הי"ד ז. שפר:

אני מעמיד להצבעה את הסתייגותם של חברי הכנסת ריפתין ובן-ארהרן,

ה צ ב ע

התיקון של חברי-הכנסת י. ריפתין וי. בן-ארהרן
לסעיף 4 לא נתקבל.

סעיף 4, בנוסח הוועדה, נתקבל.

הי"ד ז. שפר:

בסעיף 5 יש הסתייגות לחברי-הכנסת זיסמן.

טובעים ובחור אומץ-לב קופץ קפיצת נחשון למים ומציל אותם. המעשה הזה לא נעשה במסגרת צבא-הגנה לישראל וייתכן שהוא ראוי לאות הצטיינות של מי שהוא. יבוא חוק ויגדיר את זה. ברגע שאתה מוציא את מסגרת צבא-הגנה לישראל אינך נותן שום מסגרת והאות יכול להינתן בשביל כל מעשה אזרחי שיש בו מעשה גבורה.

באותות הראשונים יש הגדרה. באת המכבי יש הגדרה „בקרבי“. באת ברכובא צריך להוסיף את המלים „במסגרת צבא-הגנה לישראל“, כי זאת היא הכוונה. אין הכוונה להוציא מכלל זה אורח שעשה מעשה גבורה תוך מסגרת צבא-הגנה לישראל.

יצחק בן-ארהרן:

גם פה לא נאמר „בקרבי“, אלא נאמר „במסגרת צבא-הגנה לישראל“.

מאיר ארגוב (יו"ר ועדת-החוקים-הבטחון):

אינך צריך לעמוד על זה. כל ברכיב יודע מה מירוש המלים „מערכות מלחמה“. כשכתוב „בקרבי“ — הכוונה היא לקרב ולא להתגוששות ולספורט.

אם תוציא את המלים „במסגרת צבא-הגנה לישראל“ מן הסעיף הן באת ברכובא — יוכל האות הזה להינתן על מעשה שנעשה באומץ לב, אבל איפה? באיזה מקום? באילו נסיבות? החלק מגדיר שהאות ברכובא ינתן לכל אדם אם עשה מעשה גבורה במסגרת של צבא-הגנה לישראל.

אפילו בסעיף 8 יש תשובה לחשש שלך שמה יוגדר הדבר שזה רק בשביל אנשי צבא, ואם אורח יעשה מעשה גבורה במסגרת הצבא הוא יופלה לרעה.

בסעיף 8 כתוב: „שרי-הבטחון רשאי להעניק עיטורים לפי חוק זה למי שעשה את המעשה המזכה לעיטור“. עד כדי כך מרחיק החוק הזה לכת.

אינני חושב שבמלים „במסגרת צבא-הגנה לישראל“ יש משום הפליה, כי גם בסעיפים 2, 3, 4 ו-8 אתה יכול להעניק לאזרח אות הצטיינות אם עשה את מעשה הגבורה במסגרת מסוימת או תוך קרב או במערכות מלחמה או במסגרת צבא-הגנה לישראל. אם תוציא את המלים האלו, יהיה זה סעיף פרוז ואי יכול האות להינתן לכל אורח שלא במסגרת צבאית.

לכן אני מציע לקבל את הצעת הוועדה.

שרי-הבטחון ד. בן-גוריון:

ויכוח זה שהתנהל בין שני חברי-הכנסת ובין יושב-ראש הוועדה מגלה את כל המבוכה והבלבול והסתירות שיש בחוק הזה.

אני לגמרי בדעה אחת עם חברי-הכנסת ריפתין שתיקן ותיישר בארצנו גבורה מכל אורח, ותיקן גבורה של אדם שאינו חייל, שהיא גדולה מגבורה של חייל — לא רק כשילד טובע בים ואדם זורק את עצמו לים ומסכן את חייו להציל את הילד, אלא גם במקרה של קרב. רק לפני שבוע הייתי באחד הקיבוצים של „השומר-העיר“ בניינים — ששם נחרש המקרה המחרדי: נפל פגז ונהרגו שני אנשים ושניים נפצעו קשה. יצאתי משם מלא השתוממות והערצה לבחורים והבחורות של הקיבוץ הזה, על התנהגותם האצילה, התנהגות של גבורה. אבל אנחנו עוסקים בחוק ששמו „חוק העיטורים של צבא-הגנה לישראל“ לפני זמן קצר הצבעתם בעד סעיף א' — אני הצבעתי נגדו — שאלה הם העיטורים הנוגעים לצבא

כאן שיוכלו לקבל את העיטורים האלה אורחים בעד שירותי שלום. יכול להיות שצריך שיהיו עיטורי שלום, או שאופים לשלום ואפשר לתרום לשלום וצריך לתרום תרומה לשלום. אבל אני אומר שהכוונה היא אפילו לא למעשי גבורה אור חיים רגילים כפי שהזכיר שר הבטחון, כגון הציל אדם לא בתנאי לחימה; הכוונה היא להשתתפות אורחים במלחמת התגוננות. שרהבטחון הזכיר את משק נירים ואת הרוח האיתנה שמצא במשק. אינני יודע אם זה עומד בהתאמה גמורה לפילוסופיה על "חלוציות צכיסטית" או בלתי צכיסטית. אבל דבר אחד ברור — אין ערכים כאלה ניתנים מעצמם. אמנם גם מחיקת זכות האורת לקבל עיטור בעד מעשה גבורה מטעם צבא-הגנה לישראל אינה מפסיקה באופן אוטומטי את מעינות הגבורה. אבל המדינה יכולה להיות גורם מתנך באופן חיובי או שלילי. אני צריכים לתנך לא רק את אנשי צבא-הגנה לישראל על יסוד הנסיון ההיסטורי, על יסוד העקרון של הגנה עממית שנוקנו לו בזמן שהותקפנו בימי מלחמת העצמאות, וחייבים לקרוא להתנדבות לכל אורח בשעת מבחן, לגבורה במבחן הצבאי. אינני מבין מה התועלת בדבר שכאן יוצאים במשא שלם להשליט שגרה שאינה מתאימה למציאות החיים הישראליים.

בשאלת הרטרואקטיביות — חברי-הכנסת הנכבדים, אני מקווה שלא תהיה מלחמה, אני מקווה שאפשר למנוע מלחמה, אני חושב שאפשר לעשות הרבה, גם כנו לא מעט תלוי הדבר, למנוע מלחמה. אבל מוטלת עלינו החובה לגבי אלה שהשתתפו במלחמה. ישנם חיילים שעמרו במבחן הגבורה של מלחמת העצמאות, מדוע צריך למחוק את מעשי הגבורה שלהם? אמנם העיטור איננו תשובה אבסולוטית על מעשה הגבורה בעבר; הוא גם איננו תשובה אבסולוטית על מעשה גבורה בעתיד. אני יודע שישנו חומר על מאות אנשים שוכאים לקבל את אות ההצטיינות, מדוע כל זה צריך לבוא רק לגבי העתיד? האם יכול להיות נימוק שמישהו ירצה לקבל את האות שאינו מגיע לו? הן ישנם אנשים בחיים, מדוע הם צריכים להיות אלמונים; מדוע יכול משהו לומר "איפה הייתם"? הרי אצלנו נוהגים לומר זאת לעתים קרובות "איפה הייתם"? מדוע ההיסטוריה העננה, מלאת היסורים וההוד, מדוע היא לא היכתב? מדוע יש להפסיק, מדוע יש לגנוז את הדברים בארץ כיון של צבא-הגנה לישראל ושל משרד-הבטחון, מדוע לגנוז את מעשה הגבורה של מלחמת העצמאות? אינני יכול להבין את ההתנגדות הזאת לרטרואקטיביות של החוק אלא כאחד הנסיגות להתערב במהלך ההיסטוריה החדשה שלנו, התערבות הידועה קצת לציבור. ההיסטוריה הזאת היא יותר מדי קרובה, יותר מדי יקרה ואין כל רשות מוסרית למחוק את עובדות הגבורה.

היו"ר ז. שפר :

באותו סעיף הסתייגות לחברי-הכנסת בן-אהרן.

יצחק בן-אהרן :

אדוני היושב-ראש, איני יודע אם אני נוהג לפי הכללים, בבואי לבקש לבדוק את הפרוטוקול של ועדת-החוקים-הבטחון. אם זכרוני אינו מטעה אותי, לא נתקבלה בוועדה-החוקים-הבטחון החלטה ברוב דעות שתשלול משרד-הבטחון את הסמכות להעניק אותות אלה גם לאורחים. איני זוכר שנתקבלה החלטה כזאת. אדרבה, חברי-הכנסת הררי — אשר לצערו לא יכול להשתתף עכשיו בישיבה — אמר לי, כי הוא בטוח שנתקבלה בוועדה החלטה הפוכה: בסופו של דבר נקבע כי ענין זה יישאר פתוח, ונשארה ביד שרהבטחון הסמכות להעניק אותות אלה גם לאורחים. לא הייתי סומך על זכרוני, אולם אני סומך

שלום זיסמן (הציונים הכלליים) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני חושב שרהבטחון כבר שחרר אותי מלהגן על סעיף 5. אני באופן הפגנתי הכי נסתי את המלים, "במסגרת צבא-הגנה לישראל" כדי שידעו שהחוק הוא לצבא ולא לאורחים. זוהי ההנמקה ואני מבקש להצביע בעד הסתייגותי.

היו"ר ז. שפר :

אתה עומד על הסתייגותך ?

שר-הבטחון ד. בן-גוריון :

זה מובן מאליו, ואז זה לא נחוץ.

היו"ר ז. שפר :

אני צריך לדעת מי המסתייג.

שלום זיסמן (הציונים הכלליים) :

אם הכנסת מקבלת ...

היו"ר ז. שפר :

הכנסת מחליטה.

שלום זיסמן (הציונים הכלליים) :

אם הכנסת מקבלת את עמדת שרהבטחון ומחליטה, שכל העיטורים נהוגים לגבי צבא-הגנה לישראל, הרי אין לי צורך בהסתייגות זו.

ה צ ב ע ה

סעיף 5, בנוסח הוועדה, נתקבל.

היו"ר ז. שפר :

לסעיפים 6 ו-7 אין הסתייגות.

ה צ ב ע ה

סעיפים 6 ו-7, בנוסח הוועדה, נתקבלו.

היו"ר ז. שפר :

אנו עוברים לסעיף 8. שרהבטחון הסיר את הסתייגותו לסעיף זה.

באותו סעיף הסתייגות לחברי-הכנסת הררי, הוא איננו ואני מבין שהוא ויתר על ההנמקה.

באותו סעיף הסתייגות לחברי-הכנסת ריפתין.

יעקב ריפתין (מ"מ) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בסעיף 8 יש לי שתי הסתייגויות ואני ארשה לעצמי לנמק אותן יחד. ישנה כאן הסתייגות אחת השייכת שוב לאותה סוגיה שהיתה כבר נושא לוויכוח והיא: אם את העיטורים יכולים לקבל רק חיילי צבא-הגנה לישראל; והשאלה השנייה נוגעת לרטרואקטיביות, או אי-רטרואקטיביות של החוק הזה.

לגבי ניסוח החוק הזה אינני אומר כפי שאומר שרהבטחון הנכבד שהחוק מנוסח באופן מבלבל. אני סבור שגם אם שרהבטחון היה במיעוט בסעיף מסוים — ואני מאחל לו לעולם קרובות להיות במיעוט, אינני סבור שבגלל זה נעשה החוק מבלבל, ובעיקר, שחוק זה יחייב את כולם בצבא-הגנה לישראל, את כל אחד ואחד. אם יהיה ברוב או במיעוט חייב השר לקבל זאת. אינני אומר בסגנונו של שרהבטחון כי החוק מבלבל. אני חולק על ניסוחים מסויימים.

אני חוזר לבעיה הראשונה — האם את העיטורים יכולים לקבל רק חיילי-לבי? חברי-הכנסת, יש כאן אי-הבנה: אין הכוונה

ישיבה תר"ו, ט"ז סיון תשט"ו (6 יוני 1955)

— חוק העיתורים של צבא-הגנה לישראל (בן-אהרן, שפר, ארגוב, זיסמן, רובין); חוק לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראות שעה) (מס' 9) (שפר, ברנשטיין) —

שלום זיסמן (הציונים הכלליים):
אין תקדים שמחזירים חוק לוועדה משום שחבר-הכנסת אומר שהנוסח איננו מרויך, אני מתנגד להחלטה זו.

היו"ר ז. שפר:
אני מעמיד להצבעה את ההצעה להחזיר את סעיף 8 לוועדה, לבדיקה ולבירור נוסף.

ה צ ב ע ה

ההצעה להחזיר את סעיף 8 לוועדה נתקבלה.

היו"ר ז. שפר:
מאחר שממילא לא נסיים הערב את הקריאה השניה וה- שלישית של חוק זה, נעבור לסעיף הבא של סדר-היום,

שלום זיסמן (הציונים הכלליים):
זה בניגוד לפרוצדורה הקיימת בכנסת, ואני רוצה להר- כיח זאת.

היו"ר ז. שפר:
היושב-ראש קובע את סדר-היום. אם אינך מסכים להח- לטתו, זכותך לפנות לוועדת-הפירושים.

מאיר ארגוב (יו"ר ועדת-החוקים-הבטחון):
אני רוצה להשיב על הסתייגותו של חבר-הכנסת רימתיך, הנוגעת לחלק של סעיף 8 אשר אין מתנגדים לדון בו.

היו"ר ז. שפר:
כל מה שכלול בסעיף 8 הוחלט כבר כי יועבר לוועדה. לא נערך עכשיו ויכות על תלקים של הסעיף.

חנן רובין (מס"ם):
לא קרה עוד בכנסת שחוק יעוכב בגלל בירור נוסף של סעיף אחד. עדיין לא היה נוהג כזה וגם אין צורך לקבוע נוהג כזה משום ששרי-הבטחון אינו רוצה שהחוק יתקבל.

היו"ר ז. שפר:
אני מודיע כי אין זה נכון בתכלית. אם יש מי שמערער, עליו לערער לפני ועדת-הפירושים. לא פעם אני קובע בכנסת באמצע קריאה שניה להחזיר ענין לוועדה.

חנן רובין (מס"ם):
נכון, אך מוסיפים לדון ביתר הסעיפים.

היו"ר ז. שפר:
ויכות זה נסתיים.

ב. חוק לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראות שעה) (מס' 9), תשט"ו — 1955*) (קריאה ראשונה)

ההתרגשות שהתעוררה בסעיף הקודם, לא יפריעו לי לדבר. הערב עלי לבקש את הבית להאריך עוד פעם תקנות לשעת חירום, אף על פי שאני יודע שבעבר התגלה לא פעם אי-רצון להאריך תקנות אלו שנשארו עדיין מתקופת השלטון המאנדאטורי. יש לכנסת רצון מובן שהוראות אלו יתבססו על תחוקה של הבית הזה. נכון הוא שבשעה שנכנסתי לתפ- קידי היתה מונחת בפני הכנסת הצעת חוק שהסדירה את כל

מאד על זכרונו של חבר-הכנסת הררי, ומעידים על כך עוד שלושה חברי הוועדה.

אני מבקש אפוא לבדוק את הפרוטוקול לפני המשך הד- ין, ולכן שואל אני את היושב-ראש אם מותר לעכב את הק- ריאה. אני מערער על נכונות הנוסח שהוגש לכנסת, כי דבר כזה לא נתקבל בוועדה.

היו"ר ז. שפר:
אם לא נתקבל בוועדה, הרי אין מקום להסתייגותך.

יצחק בן-אהרן:
אני מבקש לבדוק את פרוטוקול הוועדה, כי אני חושב שיש כאן שיבוש חמור, ויושב-ראש הוועדה צריך לבדוק את הדבר. האם אין בסמכותו של חבר-הכנסת שהוא גם חבר ועדה, להעיר שלפי מיטב זכרונו — ובזאת שותפים אתו אר- בעה חברי ועדה — לא נתקבל סעיף כזה בוועדה, ולכן ההס- תייגות שלנו לא נוסחה ניסוח נכון?

מאיר ארגוב (יו"ר ועדת-החוקים-הבטחון):

אדוני היושב-ראש, חבר-הכנסת בן-אהרן עורר שאלה של נאמנות הפרוטוקול או הנוסח. אין אני יכול להשיב על כך מבלי לבדוק את הפרוטוקול. הדבר היחיד שאני יכול לדרוש הוא להחזיר את הענין לוועדה לבדיקה. אולם רוצה אני להעיר כי לאחר שמתקיימת הצבעה בוועדה, נמסרת החלטה לניסוח היועצים המשפטיים. חבר-הכנסת בן-אהרן ראה את הנוסח הזה בטרם הובא לאולם הזה. את נוסחאות המסתייגים ראו הנוכחים בטרם הונחו על שולחן הכנסת. לכן אני תמה מאד על הערתו של חבר-הכנסת בן-אהרן; אם היתה לו הערה, יכול היה להעיר אותה ברגע שבא-כוח משרד-המשפטים הביא לפניו את הנוסח. על השאלה שעורר כאן אינני יכול להשיב מבלי לבדוק את הדבר.

יצחק בן-אהרן:
אם כך, מה ההסתייגות של שר-הבטחון לסעיף 8?

היו"ר ז. שפר:
הוא הסיר אותה.

יצחק בן-אהרן:
אך מה היתה ההסתייגות במהותה בוועדה?

היו"ר ז. שפר:
אל נערב שאלה בשאלה. אני שואל את חבר-הכנסת בן- אהרן אם הוא מסכים להחזיר את הדבר לבדיקה בוועדה.

יצחק בן-אהרן:
כן.

היו"ר ז. שפר:
אנו עוברים לסעיף ט' של סדר-היום: חוק לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראות שעה) (מס' 9), תשט"ו — 1955, קריאה ראשונה.

רשות-הדיכור לשר-המסחר-והתעשייה.

שר-המסחר-והתעשייה פ. ברנשטיין:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הייתי רוצה מאד שבגלל

(* רשומות (הצעות חוק, חוב' 238).

פיקוח. עד כמה שיראה הדבר מוזן — ויש לענין קצת אופי המוריסטי — אבל בשבועות האחרונים הטלנו פיקוח על המחירים של תפוחים בסוף העונה כשכמעט אול היבול, מפני שלא רצינו שהכמות המוגבלת שעוד הגיעו לשוק בשבועות האחרונים של העונה יימכרו אולי במחירים יותר גבוהים, כמו כל הפירות והירקות הנמכרים מחוץ לעונה. חששנו שזה יביא בעקבותיה עליה באינדקס, הואיל והאינדקס בנוי כך שאפילו בזמנים לא־עונתיים, כשמחירי הירקות והפירות עולים באופן טבעי, הדבר מתבטא לפעמים בעליה מפתיעה של מספר הנקודות באינדקס. אשתקד מילוי עד ספטמבר עלה האינדקס בשמונה נקודות לכל הפחות רק בגלל עליית המ־חירים של הפירות והירקות, שבעונה זו מוצעים בכמות מוגבלות.

משום כך אנו זקוקים עדיין לאמצעי זה. ובעיקר מפני שאנשי האינדקס סבורים, שתעבור עוד תקופה של לכל הפחות שנה עד שיגיעו לידי בניית אינדקס חדש המתאים למצב האספקה כמו שהוא היום. אולם במצבים אלה יש כמעט בטחון מוחלט, שאם לא יקרו אסונות ואם לא תפרוץ מלחמה או לא יחולו זעזועים מעין אלה, הרי נוכל להמשיך בקצב מורנו בביטול הפיקוחים הקיימים עדיין, חשבנו שלא יהיה נכון להגיש עכשיו לכנסת חוק חדש שיעניק סמכויות מרחי־קת לכת שלמעשה אין כל צורך להשתמש בהן.

אמנם הכינונו חוק אחר — ואני מצטער שהכנסת לא תוכל לדון עליו במשכה זה — והוא חוק המזון, אבל הוא מכון הרבה יותר לפיקוח על טיב המזון מאשר לפיקוח על המחירים או על הקיצוב. מה יהיה לאחר הבחירות, מובן שאינני יודע, אבל אני חושב ומהקוה שחוק זה יוגש בזמנו לכנסת. אני רואה חשיבות רבה באישור חוק זה.

לעומת זה לא נראה לי שצריך להביא היום חוק המעניק סמכויות מרחיקות לכת ביחס לפיקוח, מאחר שאנחנו עומדים לפני חיסול ההולך וגמשך של פיקוחים. כך הוא המצב בכל העולם המתקרב לעת עתה להספקה רחבה מאד של מצרכים. דברים אלה ישפיעו ומשפיעים כמובן גם על מצבנו. במצב כזה אני חושב שמוטר לי לבקש, אף כי יודע אני שקיים אי־רצון מסויים לעשות זאת, להאריך עוד פעם את תקפן של התקנות לשעת חירום. אני תמיד הייתי בודע, שדווקא חוקים אלה מוטב שלא יהיה להם אופי כלי־כך מוצק, היום בוודאי אין מקום שלא להאריך תקפן של התקנות הקיימות, המע־ניקות סמכויות הרבה יותר מן הצורך. אם חלילה יבוא איהו זעזוע גם על יסוד התקנות האלה, יכולה הממשלה לנקוט בכל האמצעים הדרושים כדי לשמור על המחירים ועל הקיצוב, במידה שבכלל אפשר לשמור על תנועת המחירים על־ידי חוקים.

יצחק בן־אהרן :

אדוני השר פונה בהסכר זה לסיפתו?

שמחה בבה (הצינונים הכלליים) :
הוא פונה לכנסת.

שר־המסחר־והתעשיה פ. ברנשטיין :
אני מניח שתהיה אפשרות של ויכוח ותהיה הזדמנות לחבר־הכנסת בן־אהרן לומר על ענין זה כל מה שיש לו לומר.

היו"ר ז. שפר :

אני מניח, שעשר דקות הן מסגרת מספיקה לדיון בחוק זה. רשות־הדיבור לחבר־הכנסת רובין.

הפיקוח והקיצוב, אלא שברור היה שנלך לקראת פירוק מרחיק לכת של הפיקוחים ולא היה נראה לנכון שלאור התפתחות זו נחוקק חוק מאד דראקוני שיתן יסוד לפיקוח מרחיק לכת או כמעט טוטאלי. הראיה שהיתה לנו אז היתה נכונה. יכולנו לבטל פיקוחים רבים בלי לערער את המשק או את מערכת המחירים. מניתי כאן 65־ עד 67 מצרכים ששח־ררנו בינתיים מפיקוח. אם נשאר לנו עד היום הנה מצרכים מוזן ומצרכים ספורים אחרים תחת פיקוח, הרי אין זה משום שמצב המלאי מכריח אותנו לכך, אלא רק משום שביטול הפיקוח על מצרכים אלה היה יכול להביא לידי עליה זמנית של המחירים. והיות והממשלה עושה עכשיו את כל המאמצים להגיע לייצוב סופי של ערך המטבע, אנו רוצים למנוע אפילו זעזועים זמניים במערכת המחירים. בהזדמנות קודמת, כשבעקב הצעה לסדר־היום או שאלתה, אינני זוכר בדיוק, הייתי צריך לדבר על אותו נושא, הבאתי בתור דוגמה את ענין הלחם. אין אנו מקיימים קיצוב בלחם ואף פעם לא קיימנו קיצוב כזה, אולם אנו מקיימים עדיין מחירים מא־כ־סימאליים ללחם. לפי מצב האספקה הללו, לא היה מן הנמנע, שאילו את הלחם מכל פיקוח על המחירים. התצרות בלחם ירדה אפילו, והיא ירדה מפני שיש עכשיו הרבה מצרכי מוזן אחרים, ולא נשקפת כל סכנה מבחינת האספקה לשחרר את מחירי הלחם מפיקוח. אולם היות והמאפיות טוענות שהמ־חירים המתקבלים היום בעד הלחם אין בהם כדי להבטיח את הרגנטאביליות של המפעלים הללו, לא היה מן הנמנע, שאילו היינו מבטלים את הפיקוח על המחירים, היתה חלה עליה זמנית במחיר הלחם. אמנם יש לי בטחון גמור שלאחר חודש או חודשיים, בכל אופן כעבור זמן לא רחוק, היו המחירים שוב יורדים ואולי אף למטה מהמחיר הרשמי של היום, אולם כיום איננו יכולים להרשות לעצמנו להסתכן אפילו בזעזוע זמני של המחירים, דבר שהיה משפיע על האינדקס עם כל הכרוך בכך. הדבר חל על כל המצרכים הנמצאים עדיין תחת פיקוח.

אנו מקיימים קיצוב של מצרכים מסויימים במחירים מוזלים, חלקם בסובסידיה וחלקם בלי סובסידיה, וזאת כדי להבטיח בכל המקרים מנה מסויימת לכל איש. הדבר חל על בשר יבוא, על בגינה שאנו מביאים מחוץ־לארץ, על חמאה שאנו מקבלים מחוץ־לארץ ועוד על כמה מצרכים כגון שמנים, שאנו מחלקים במחירים מוזלים, חלק מהם עוד בסוב־סידיה. אמנם הסובסידיה היא קטנה, אבל יש עדיין מצרכים שהממשלה נותנת בעדם סובסידיה, אולם אני חושב שאפילו את המצרכים הללו או רובם נוכל לשחרר כעבור זמן מה, בעיקר מפני שמצב האספקה שלהם משתנה לטובה, ואפילו אותם מצרכים שאספקתם לא היתה כל כך מספיקה לפני חודשים אחרים. ואתן דוגמה אחת כדי להראות, באינו מהי־רות משתנים לפעמים הדברים הללו היום.

מלט: עוד לפני חודשיים—שלושה היינו מתקשים לא מעט לספק את כל הדרישות למלט, ואתם האנשים המתאמצים בענינים אלה יודעים כמה נוקבים היו הוויכוחים במשרדי בידון זה. כיום, לאחר תקופה של לא יותר משלושה או ארבעה חודשים, כבר יש לנו עודפים של מלט המעמיקים אותנו בפני בעיות שאינן קלות כל עיקר, עד כדי כך שמת־עוררת שאלת האחסנה של המלט. אנו מוכרחים לעשות מאמצים יוצאים מגדר הרגיל. כדי לזרז את היצוא של המלט.

רצוני להוסיף ולומר, שגם הסטרוקטורה של האינדקס שלנו, שנוקבל במצב אספקה אחרת לגמרי, גורמת לכך שעלינו עוד להטיל פיקוח, אפילו באופן זמני, על מצ־רכים שלא היה כל מקום מבחינת האספקה להטיל עליהם

חנן רובין (מפ"ם) :

שנמצאים סמכות לקביעת מחירים מאכסימאליים, כדי להשפיע על האינדקס. עובדה היא שלא סיפקו עגבניות ופרייהדר במחירים הקבועים במשך שבועיים, אבל על האינדקס זה השפיע.

עכשיו נראה כיצד משפיע הדבר על האינדקס, ועל כך לא דיבר שר-המסחר-התעשייה, ודווקא זה מעניין מאד. איך משפיעה על האינדקס מאניפולאציה פשוטה זו של מחירים פיקטיביים, אשר כל איש יודע כי אינם קיימים במציאות — צריך רק לפרסם אותם באיזה מקום ואז זה כבר משפיע על האינדקס. זה השפיע כן, והממשלה הצליחה למנוע שבמשך רבע-שנה זה לא הגיע עליית האינדקס למעלה משלוש נקודות. היא נשארה עומדת על שתי נקודות. לפי הסדרים הקבועים אצלו במדינה הגיע הדבר לכך שפועל שהיה צריך לקבל תוספת חדשית של 2.400 עד 3.600 ל"י, הפסיד את התשלום הזה לפחות לשלושה חדשים נוספים, כלומר — הפסיד כסו של 7.200 ל"י עד 10.800 ל"י תוך תקופה של רבע שנה. זהו "הישג" חשוב מאד, איני שולל זאת, הישג "רציני" מאד, אשר הוריד את שכר העבודה. "הישג" זה הוא אפייני לממ"ש שלה הזאת.

שר-המסחר-התעשייה סיפר לנו דבר בהמשך פרשה זו על האינדקס. הוא סיפר לנו שהנה העליה העונתית במחירי ירקות ופירות בלבד הביאה לעליה של שמונה נקודות באינ"ד כס תוך תקופה מסויימת. יפה מאד, אבל הוא שכת להוסיף שהאינדקס מביא בתשבון גם ירידת מחירים בשעת עונות של סיפוק מלא בפירות ובירקות, אם בסופו של דבר היתה עליה של שמונה נקודות, הרי הביא האינדקס בכל זאת בחש"ש

בון את העובדה שאתר כך ירדו מחירי הירקות, ואם בסופו של דבר עלה האינדקס, הרי זוהי תוצאה מן הגורמים של ההתייקרות. אבל לא נעסקו עתה בכל הפרטים האלה, נקבע רק את העובדה החמורה, שמשמשים במכשיר של חוק שנוצר לתכלית אחרת לגמרי, כדי לאפשר לממשלה לקבוע מחירים מאכסימאליים, למטרה שלא היתה לנגד עיני המחוקק כאשר התחיל לעסוק בתוקים האלה; עובדה היא שמשמשים בחוקי הפיקוח כדי להשפיע באופן מלאכותי על האינדקס, במלים אחרות: כדי למנוע שהפועל יקבל את שכר עבודתו בהתאם לתנודות יוקר החיים. אנו מבינים שבניין זה יש אחריות קולקטיבית, הציגים הכלליים ומפא"י יחד עוסקים בכך. מפא"י מכריזה כמובן השכם והערב שמוכתחת תוספת היוקר, אולם אותם אנשי מפא"י יחד עם הציגים הכלליים, בממשלה ומתוצה לה, הם גורמים נכבדים למאניפולאציות עם האינדקס ומונעים מהפועל מלקבל אפילו לפי המצב הקיים איוו תמורה שהיא בעד ההתייקרות.

שר-המסחר-התעשייה פ. ברנשטיין :

השכר הריאלי עלה הרבה יותר מאשר היוקר.

אסתר וילנסקה (מקי"י) :

הרווח עלה ולא השכר.

חנן רובין (מפ"ם) :

בצרוו חוקים שאת תקפם אנו מאריכים יש גם חוק הנקרא "תקנות הגנה (מניעת רווחים מופקעים)", אלה זה תק"נות מועילות, אילו היו מפעילים אותן. עובדה היא שיש היום רווחים מופקעים בכל שטחי החיים, אם כי על שטחים מסויימים לא חל חוק זה, כגון בנינים. הממשלה עוצמת את עיניה וגם נותנת ליגאלואציה להשקעת הרווחים המופקעים, אשר השגו לא רק בדרכים מסחריות של מסחר-פנים, אלא גם במסחר-חוץ, עלידי מתן היתר להפקיד רווחים אלה במטבע-חוץ בבנקים ישראליים. נותנים ליגאלואציה גם להב-

כנסת נכבדה. היינו עכשיו עדים לחזיון שהוא, אם אפשר להגיד כך, מעיד על טיב האחריות הקולקטיבית של הממשלה. שר-המסחר-התעשייה הנכבד הביא לפני הכנסת חוק, והוא מבקש לקבל אותה, אם כי הוא מתנגד באופן עקרוני לתכנון של החוק המוצע. והנה כיצד פועלת האחריות הקולקטיבית: השר מביא חוק שהוא בעצמו מתנגד לו, ואף מפלגתו מתנגדת לו באופן חריף, ואילו מצד שני פועלת האחריות הקולקטיבית גם בכיוון ההפוך: הממשלה כולה מסכימה לכך שהחוק יהיה נייר, אשר איש לא ישתמש בו, ואם שר-המסחר-התעשייה הנכבד עשה את המאמץ והביא את החוק לפנינו בניגוד לעמדת מפלגתו, על-מנת להעבירו בכנסת, הנה חבריו לממ"ש — שעכשיו אינם כאן — בניגוד לעמדתם המוצהרת, מקבלים את הדין שאין להגשים את החוק הזה הלכה למעשה.

היה היום חידוש חשוב בדברי השר — ואני מעריך את גילוי לבו — כאשר גילה לנו בעצם לשם מה דרוש החוק. כמובן, החוק אינו דרוש לו לשם שמירה על הפיקוח, הוא אינו דרוש לשם הבטחת מינימום של מצרכים במחירים מתקבלים על הדעת, בכמות מספיקות ובאיכות מתאימה. חוק זה אינו בא להבטיח כל זאת. חוק זה דרוש היום לממשלה לשם מאניפולאציות באינדקס. כאשר אני משתמש במלה "מאניפולאציות", אינני מצטט את השר ציטוט מילולי, הוא סיפר לנו כאן על הפרשה האחרונה של קביעת המחירים לפרייהדר, ושכת משומ"מ להוכיח את פרשת העגבניות, אך ברשותו האדיבה נזכיר לו ענין זה בהמשך הדברים.

השר טעה בדבר אחד — באמרו שחוסל הפיקוח. הפיקוח לא חוסל, או על כל פנים לא הוגשם, אלא קבעו מחירי מאכסימום בשביל עגבניות ובשביל פרייהדר לגבי כל אחד מהמצרכים האלה — אם אינני טועה — לתקופה של שבועיים בערך.

שר-המסחר-התעשייה פ. ברנשטיין :

כדי לזרז את המכירה.

חנן רובין (מפ"ם) :

אני מודה בכך שלא הבינתי בדיוק מה היתה כוונת השר. אני מבין שזכוונה היא פשוטה: להשפיע על האינדקס עלידי קביעת מחירים פיקטיביים. אני אומר זאת ללא צל של אירוניה. אני מצוין במיוחד ששר אמר דברים גלויים, וזה החידוש. חברי, שר-האוצר, בוודאי היה מכחיש שבקביעת המחירים המאכסימאליים פעלה הכוונה להשפיע על האינדקס.

שלמה לביא (מפא"י) :

שר-האוצר חוזר תמיד על החשש, שמא דבר מסויים ישפיע על האינדקס.

שר-המסחר-התעשייה פ. ברנשטיין :

אני חושב שבהזדמנות זו לא צריך להרשות שיעליבו את יתר חברי הממשלה.

חנן רובין (מפ"ם) :

קשה לי להבין למה התכוונת, אדוני השר, כאשר דיברת על העלבת שרים אחרים. אולי התכוונת לאמור שפורסם בעתון יומי מסויים, ובו פרק מעניין על בילוש, אך ודאי לא התכוונת אלי, כי לא אמרתי שום מלה שיש בה משום פגיעה.

כיוון שאני ממשיך ועובר לשר-הפיתוח, הרי אני בטוח שהוא, עם כל הטמפרמנט השקט שלו, לא היה מדבר בצורה זו, כפי שדיבר שר-המסחר-התעשייה, והיה מכחיש בכל תוקף

רחוק מטבע על-ידי כך שיכולים היום להפקיד את הכסף בארץ במטבע-חוק.

אנו, כפי שאמרתי, בעד הבטחת מינומום של מצרכים הכרחיים בכמויות הדרושות לקיום משפחה ובמחירים מתקבלים על הדעת. דבר זה לא קוים. אפשר כיום לקנות את הכל, כמה שרוצים וללא הגבלה, אבל לא במחירים מתקבלים על הדעת, במחירים אפשריים גם בשביל המוני הפועלים והמעמד הבינוני הזעיר.

חיים אריאב (הציונים הכלליים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. עלי להגיד שלאחר עשר הדקות של דברי חבר-הכנסת רובין לא חזרתי למה שהוא רצה לומר. האם הוא רוצה פיקוח או לא?

שלמה לביא (מפא"י):

הוא רוצה להיבחר.

חיים אריאב (הציונים הכלליים):

איני שש לכל מה שקוראים פיקוח, ואני משבח את שר-המסחר והתעשייה שבתר הפעם לא להביא הנה הצעת חוק לפיקוח שהיה במחשבת הממשלה להביא. אני מבין שהממשלה הבינה שבמצב זה של העיניים במדינה אין צורך בכל אופן בחוק של פיקוח. נוכחנו כלנו לדעת, ואני חושב שגם חבר-הכנסת רובין נוכח. שביטול הפיקוחים הביא תועלת רבה לאוכלוסיה ולאזרחים, לייצרנים ולצרכנים; הייצרנים מייצרים יותר, הצרכנים מקבלים את מה שהם צריכים והמחירים אינם מוגזמים.

אני רוצה לאחל לנו, לשר ולממשלה, שתהיה זו הפעם האחרונה שאנו מאריכים תקנות לשעת חירום בקשר לפיקוח. אני מביט עכשיו על תקנות אלה כעל מה שהיו קוראים אזלנו בעיירות „איינגעמאכטס". האמהות שלנו היו מכינות ריבות למקרה של מחלה, והיו אומרות: הלוואי ולא נודק להן, אבל היא הובר מוכן, אני מביט על תקנות אלה כעל דבר מסוג זה. כנראה לא נודק להן, והממשלה הולכת ומחסלת את שיטת הפיקוחים ועל-ידי כך מבריאה את המצב במדינה. אלא מאי? יכול להתעורר בחדשים הקרובים צורך ארעי לטובת האוכלוסיה, למשל: לקבוע מחיר מאכסימאלי לאותם תפוחים שאתה ואני אוהבים לאכול. לטובת האוכלוסיה קבעו את המחיר המאכסימאלי, והיצרנים הסכימו לכך. גם ביחס לעגבניות הסכימו לכך היצרנים. אולי כדאי שלעת עתה יתנו תקנות אלה סמכות לממשלה לקבוע מחירים מתוך הסכס בין הצרכנים והיצרנים. משום כך, עם כל אי-הרצון לתמוך בתקנות מתקופת המאגזאט, ועם כל הרצון שחוקינו ייפכו לחוקי ישראל, ענין זה אינו טעון חוק מיוחד, כי אנו עומדים לפני חיסול הענין שבשלו היה דרוש החוק.

משום כך אני מצטרף למשאלה של שר-המסחר והתעשייה להאריך את התקנות האלו לזמן מסוים, ונאחל לעצמנו שלא יהיה צורך להשתמש בהן; ושנית, שלא יהיה צורך להאריך יותר תקנות מסוג זה ושלא יהיה צורך להביא חוקים בקשר עם פיקוחים, כי כלנו נוכחנו לדעת על-יסוד שני הדברים החשובים שהם יסוד למדיניות הממשלה, יסוד למדיניות ברי"א — ביטול הפיקוחים וייצוב המטבע והמחירים — שהענין הלך בד בכד: ביטול הפיקוחים, הגברת הייצור, הגברת השפע במדינה ועל-ידי כך גם ייצוב המחירים וייצוב המטבע. אלה הם הדברים המונחים ביסוד מדיניות בריא"א של הממשלה, והם הממשלה תתמיד במדיניות זו, היא גם לא תודק להשק תמש בתקנות אלו שאנו היום ממליצים להאריך את תקופתן ולהעביר את החוק הזה לוועדה המוסמכת.

אסתר וילנסקה (מק"י):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הממשלה מבקשת סגרת להאריך את התקנות לשלוש מטרות: לפיקוח על המזון, למניעת רווחים ולפיקוח-כביכול על המחירים.

האם ביצעה הממשלה, בעבר או בעבר הלא-רחוק, את אחת המטרות האלו? המציאות מוכיחה שהממשלה לא ביצעה פיקוח על מזונות, לא מנעה רווחים מופקעים, כי אם להפך, איפשרה עליית רווחים, עודדה עליית רווחים ועל-ידי כך גרמה לירידת הערך הריאלי של השכר. הממשלה לא גיהלה מדיניות של פיקוח על המחירים. להפך, בזמן כהונתה של הממשלה הנוכחית עלו המחירים באורח שיטתי.

אנחנו מחייבים את העיקרון של פיקוח על המזון ועל מצרכים חיוניים אחרים, וכן את העיקרון שהממשלה תקוט אמצעים יעילים כדי למנוע זיופים, כדי לפקח על המחירים ולמנוע רווחים מופקעים. הדרך להורדת המחירים, לפיקוח על המחירים, היא הגבלת הרווחים של בעלי ההון הגדול. הגבלת הרווחים של בעלי ההון הגדול היא הדרך הן להורדת המחירים והן לעליית כוח-הקניה של המוני הצרכנים, של המוני העם.

הצעת החוק שהובאה לכנסת היא אחת הדרכים להסוות את המדיניות המעשית של הממשלה, המתירה עליית רווחים והמסיעת לסילוף הגדול והולך של האינדקס הממשלתי הנוכחי.

המטרה הראשונה שלכאורה בשמה מבקשת הממשלה להאריך את תקופת התקנות, היא הפיקוח על המזונות. אולם כידוע מבוצעים זיופים במזונות רבים, במוצרי חלב, בגבינה, בלבנה ובמוצרי חלב אחרים; זיופים במוצרי אפיה וזיופים בממתקים. ישנם גם מקרים של הרעלות. ישנם זיופים הפוגים עם בבריאות הציבור. מה עושה משרד-המסחר והתעשייה, מה עושה הממשלה כדי למנוע זיופים אלה? האם היא הביאה לדין את האחראים לזיופים והמבצעים אותם לשם רווחים מאכסימאליים?

שר-המסחר והתעשייה פ. ברנשטיין:

בהחלט.

אסתר וילנסקה (מק"י):

אנחנו רוצים לשמוע על כך.

הציבור איננו מוגן מפני זיופים, איננו מוגן על-ידי הממשלה מפני זיופים הפוגעים בבריאות הצרכן.

הממשלה מבקשת סמכות להאריך את תקופת של תקנות שעת חירום כדי לפקח, כביכול, על המחירים. אולם המחירים עלו במשך שש השנים האחרונות פי חמישה בממוצע. השכר עלה בממוצע רק פי שניים וחצי, והמדובר בשכר הגבוה ביותר, בתעשייה ובמכתח. על כך יש נתונים גלויים כתובים ופורסמים. אולם מה הם הרווחים הרגילים של ההון הגדול — על כך אין פרסומים. על שכרו של פועל המחכת, פועל הבנין ופועלים אחרים — על כך יש נתונים, כל אחד יכול לראות אותם ולעשות חשבון של תנודות השכר במשך השנים האחרונות. השכר עלה פי שניים וחצי לכל היותר, בעוד שהמחירים עלו לפחות פי חמישה, כי הממשלה איפשרה ועודדה את העלאת המחירים.

הממשלה מאפשרת קארטליזאציה, הממשלה מאפשרת הסכמים בין בעלי ההון, אשר בן-לילה מעלים מחירים ב-100%. הנה היה הסכם בין יצרני הנוכחית שהתארגן לקארטל, ובמשך יום אחד עלו מחירי מוצרי הנוכחית בלמעלה מ-100%. האם

המשטרה יכולה לעשות דבר". כידוע, המשטרה יכלה לעשות הרבה כלפי הימאים בחיפה. פה, המשטרה אינה יכולה משום מה לעשות שום דבר.

והאלה: "פניתי למשרד המסחר והתעשייה במכתבים, קיבלתי תשובה כי "לפי הוראות המשרד הראשי אין לסטל בפיקוח על המזון".

עד כאן הטכסט של תזכיר ראש המחלקה הכלכלית של משטרת ישראל, מר זוהר.

ובכן, הממשלה יוצרת אקלים ותנאים להברחה, לזיופים, להעלאת מחירים. כלומר, הממשלה מנהלת מדיניות, המנוגדת לאינטרס של הרוב המכריע של הציבור.

הנה, מחירי הלחם עלה בשנים האחרונות, בשנים אחדות — במאות אחוזים.

שלום זיסמן (הציונים הכלליים):
כמה "מאות אחוזים" ?

אסתר וילנסקה (מק"י):

מחירי הלחם עלה בשלוש מאות אחוזים במשך השנים האחרונות. הנה דיבר מר ברנשטיין על מלט. כידוע, פורסמו ועבודות בענין מלט, שנמכר בשעתו בשוק המקומי ב-600 ל"ר ויאשר נקנה בחוץ לארץ ב-50 דולר. זה פורסם באחד מע"ת הוגי הממשלה, "זמנים", לפני חדשים אחדים בשנה זו.

הממשלה מתכוננת גם לבטל את הסובסידיות לשמנים ועוד, בשיעור של קרוב ל-20 מיליון לירות. כמובן, חוגים אלה מתכוננים לעשות זאת לא עכשיו אלא לאחר הבחירות; ביטול הסובסידיות עלול, כמובן, להעלות העלאה נוספת את מחירי המצרכים החיוניים.

אנחנו מתנגדים לתקנות החירום, שהן שרידי התקופה של המשטר הזר בארץ. לא היתה לתקנות החירום הצדקה בעבר, וקל-יחומר שאין להן הצדקה בתקופת מדינת ישראל, אשר צריכה להיות מדינה עצמאית.

הממשלה מבקשת סמכות להאריך את הפיקוח על המיירות. אין להאריך את המדיניות הנוכחית. יש לבטל את המצב של העדר פיקוח על מחירים, יש לבטל את המצב של מתן אפשרות וחופש לעליית מחירים ולרווחים מופקעים. אנחנו דורשים: הנהלת הרווחים של בעלי ההון, הורדת המיירות, פיקוח על טיב המזונות ואספקתם הסדירה לעם.

ש"המסחר והתעשייה פ. ברנשטיין:

אדוני היושבים, כנסת נכבדה. כל כמה שזה ייראה מיותר בעיניכם אני מצטער קצת שאני כבר עכשיו צריך לעלות, מתוך הטעם הפשוט, שרציתי להביא לכנסת את המספרים על עליית השכר הריאלי ועליית האינדקס.

אסתר וילנסקה (מק"י):

ועל הרווחים גם כן? מעניין מאד לדעת.

ש"המסחר והתעשייה פ. ברנשטיין:

לעומת הטענה הזאת, שאני שומע לא בפעם הראשונה — שעליית המחירים או האינדקס היא כוחה, שהשכר הריאלי לא הדיבק את העליה — עלי לענות שההיפך מזה נכון, ואני מצטער שהמספרים אינם נמצאים בידי, אבל אני מוכן להגיש אותם לכנסת בכתב.

אסתר וילנסקה (מק"י):

אבל רוצים תמונה שלמה — גם על הרווחים.

הי"ר ז. שפר:

את דיברת; אני מבקש לאפשר להשיב.

שכר פועלי הזכוכית עלה ב-5%? להפך, השכר של פועלי ענף הזכוכית לא רק שלא עלה אלא אפילו ירד, מפני שהמ"עבידים הגדילו באותו זמן עצמו את האינטנסיביות של העבודה בענף זה. השכר הנומינאלי של עובדים אלה לא עלה, והשכר הריאלי שלהם לא עלה. זוהי אחת הדוגמות של קאריטולוצייה בחסות הממשלה. אפשר להביא דוגמות רבות מענפים רבים. הממשלה אחראית לחופש שהיא נתנה לבעלי ההון להתאגד בקארטלים, להעלות את המחירים באורח מלאכותי, להגדיל את הרווחים, ועל-ידי כך לפגוע, קודם-כל, בערכו הריאלי של שכר המוני העמלים ובכוח-הקניה הכללי של המוני הצרכנים, של המוני העם. ועל כן הדיבורים של הממשלה שכאילו קיים פיקוח על מחירים הם דיבורים מ"נוגדים למציאות, הם דברי אונאה אשר נועדו להעלים את העובדה שמשטר המסחר והתעשייה והממשלה כולה מגינים על אינטרס ההון הגדול, על אינטרס רדיפת הרווחים המאכ"סימאליים של בעלי-התעשייה הגדולים המקומיים, ובעיקר הזרים.

ביטול הפיקוח על עשרות רבות של מצרכים אין פירושו שהציבור יכול לקנותם. נכון שבטול הפיקוח על הרבה מצרכים, אבל ש"המסחר והתעשייה אינו יודע כי במעברות רבות מותרים התושבים על מנות הביצים והמארגרינה, מפני שאין ביכולתם לקנות אותן. ש"המסחר והתעשייה בו"דאי אינו יודע כיצד חיים, מה אוכלים ומת מועטים המצרכים, שיכולים לקנותם רבבות אנשים החיים באבטלה, בשכר-דחוק, באבטלה כרונית מלאה או חלקית. מר ברנשטיין, ש"המסחר והתעשייה, אינו יודע מה הם מסוגלים לקנות בארבעים-ושמונה או חמישים לירות לחודש, מלבד מארגרינה, לחם וזית, ולפי עמים גם מצרכים אלה אינם יכולים לקנות.

ועל כן הדיבורים של ש"המסחר והתעשייה שמצב העם השתפר וכוח-הקניה גדל, אינם מתאימים למציאות. כוח-הקניה של חלקים ניכרים בציבור הצטמצם בזמן כהונת ממשלה זו, ויש ביכולתם לקנות בקושי רק את המינימום שבמינימום של מצרכי מזון, והם נאלצים לוותר על נעליים, בדים וכו'. כל מיני מצרכים חיוניים מאד למשפחה עמלה הם בבחינת לוכ"ס לחלקים ניכרים של הציבור, החיים על עבודתם והנתונים בחלקם לאבטלה ממושכת.

החוק מדבר לכאורה על מניעת רווחים מופקעים. אולם מה בדבר הספרות? הנה פורסם תזכיר של ראש המחלקה הכלכלית של משטרת ישראל, מר זוהר, אשר הוגש כנספת לדין-וחשבון של סגן מוזכר הממשלה, ובו מתגלה משהו מן המשהו, מעט מוער בענין הפיקוח, הברחה, הספס"רות, פעולות המשטרה והוראות משרד המסחר והתעשייה בענין איניקוּטת אמצעים כלפי הספקרים. שם נאמר בין היתר: "בעקבות חוסר הפיקוח על מצרכי המזון הקיים בשנתים האחרונות, גלו ועצמו העסקים השחורים בשטח זה ולא ניתן לעכבם באמצעים העומדים לרשותנו".

ואנו שואלים: לא ניתן לעכב ספקרות? מדוע זה לא ניתן לעכב ספקרות? מדוע זה יש למשטרה שוטרים ואלות לפזר הפגנה נגד זיונה של גרמניה, לפזר הפגנה של מובטלים המרימים כרוז, "פושעת": "לחם ועבודה", מדוע אין בידה של המשטרה אמצעים נגד ספקרים ונגד הברחות?

וכך קובע התזכיר: "מחד גיסא, החוק הקיים אוסר את עסקות במצרכים בני פיקוח, ואילו במציאות נמכרות כמויות עצומות של מצרכים אלה בשוקי הארץ ללא נקיפת אצבע".

והלאה קובע התזכיר: "אזרחים מתולוננים מפני המשטרה על הפקעת מחירים, שיווק מצרכים בני פיקוח בשווקים, ואין

שר-המסחר והתעשייה פ. ברנשטיין :

מה שנוגע לעילית המחירים בזמן הפיקוח המלא והפיקוח המוקטן או המצומצם — גם על זה יש מספרים ; את אלה יודע אני במקרה בעל-פה.

ב-1952, בזמן של פיקוח כמעט טוטאלי, עלו המחירים לפי האינדקס ב-60%. בשנת 1953, כשהתחלנו לבטל פיקוח חים, הייתה עליית מחירים ב-20%; בשנת 1954, כשהתקדמנו בביטול פיקוחים על המחירים, הייתה העליה רק 6%. והשנה, עד עכשיו — עליה בכלל לא הייתה. ובכן, הקונסטרוקציה שלפיה משפיעה מידת הפיקוח על אי-עליית המחירים, היא לגמרי בלתי נכונה. בדיוק ההיפך מזה נכון.

ועכשיו משהו על המאניפולציה של האינדקס. ראשית, לא נכון הדבר שעלידי צו פשוט שאיש אינו מפקח עליו, ע"י שים אנחנו את המאניפולציות. נכון הדבר שאפשרות הפיקוח הפיסי היא מוגבלת — כפי שהיתה תמיד, מפני שבזמן שה-ממשלה קיימה צבא של מאות פקחים, גם אז היה הפיקוח הפיסי מאד לקוי, ואני יכול להבין את זה.

אבל לא נכון הדבר, שאנחנו סתם מטילים מחירי מאכ-סימום שאיש אינו מתחשב בהם. האפקט של הטלת מחירי מאכסימום הוא תמיד מוגבל. אני מודה שיש סתירה, אבל אי אפשר להגיד באופן גלובאלי : זה רק למראית עין. אני מודה בדבר אחר: נכון הדבר, שהטלת צווים אלה מורות לפעמים את המכירה — אם כי זה נראה מוזר. ולא פעם הגיעו אלינו דרישות לחדש את הפיקוח על מצרכים מסויימים, מתוך הנחה שאז יהיה יותר קל למכור אותן. והסיבה הפסיכולוגית היא פשוט וידועה : מפני שאם מצרך נמצא תחת פיקוח, הציבור חושב שהמצרך נמצא במחסור ומשתער על המצרך. כך קרה למעשה גם בזמן האחרון, גם לתפוזים וגם לעגבניות. אבל אינני טוען שלשם כך הגדלנו את הפיקוח. זה אמנם היה האפקט, והאנשים שהדבר נגע להם — גם היצרנים — הורו בכך, שרק בזכות זה יכלו למכור בקלות מה שאחרת היה אולי נשאר בלי מכירה.

אבל נכון הדבר, ואני מודה בזה, שלפעמים מטילים אנו פיקוח זמני כדי למנוע עליות באינדקס, שהיו נובעות במקרה כזה אך ורק ממצב עונתי.

וברצוני להגיד משהו על האינדקס שלנו. אינני מאשים את אנשי האינדקס. אבל האינדקס בנוי על הנחות של אספקה שאינן קיימות היום. ואם טוענים שהמוני העם אינם יכולים לשלם את המחירים של השפע שישנו עכשיו במדינה — הרי זה פשוט אינו נכון. ודאי, יש מובטלים. אמנם לא במספר כל-כך גדול — אבל יש להצטער על כל מובטל. כאן עומדת השאלה: כיצד לחסל גם את שארית האבטלה ? ואנשים מובטלים העובדים עבודות ידחק ודאי שלא כל-כך קל להם לקנות את המצרכים, אם כי לא נכון שיום אינה משגת לקנות את המצרכים שאנו מחלקים במנות. וברצוני לגלות סוד: מדוע אין קונים בחלק מן המעצרות מרגרינה, ואפילו לא ביצים ? — משום שהתושבים שם אינם אוהבים את המצרכים הללו. הם רוצים שמן ולא מרגרינה, ובמקום ביצים הם רוצים מצרך אחר. והם מוכרים את המנות הללו וקונים תמורתן משהו אחר.

אכתה וילנסקה (מק"י) :
יהלומים ?

שר-המסחר והתעשייה פ. ברנשטיין :

גברתי, אל תחשבי שאינני יודע את הארץ. אל תחשבי

שאינני בא למעברות, שאינני בא לשוק או לרחוב. ואני יודע את כל המיליונרים הקונים את כל המצרכים בשוק הכרמל. אני מכיר אותם, ואני יודע שאין הדבר כך.

אבל יש משהו אחר. בבניה האחרונה של האינדקס הכ-ניסו לתוך האינדקס גם את מחירי השוק השחור, לפי אחוזים מסויימים שאינני יודע בדיוק מה הם, ואם מדברים היום על שוק שחור — ייתכן שהוא קיים לפעמים במצרך מסויים שה-היצע שלו עדיין מוגבל, אם כי אינני יודע איזה מצרכים הם אלה. אבל היו זמנים כשאולה החמאה האמריקנית ולפני שקר-בלנו חמאה חדשה היה שוק שחור בחמאה. היה גם קצת שוק שחור בגבינה האמריקנית, של האימפריאליסטים. אבל הגביר-נה הזאת העולה הרבה יותר ביוקר איננה נמצאת תחת פיקוח במחיר. היה פעם — בעבר פריהסטורי, שוק שחור גם במלט ...

חנן רובין (מפ"ם) :
ומה על הסוכר ?

שר-המסחר והתעשייה פ. ברנשטיין :

הענין של סוכר הוא אחר לגמרי. אבל אני מוכן לספר לבית גם על המצב בשוק הסוכר. כל הדברים הללו מעניינים מאד ואני אוהב לדבר עליהם כי אני צריך לטפל בהם יום-יום.

היה שוק-שחור של מלט לבן. אמנם מלט לבן נמכר ברגע מסויים כשמחיר שנקבע לו. מלט מקומי — אף פעם לא. אבל בשעתו, כשהמלט לא היה בויצע מלא, התפתח גם בו שוק שחור, אמנם בממדים מצומצמים מאד, אבל התפתח, ואני יכול להגיד להברי הבית שגם אם יגדילו את המשטרה פי עשרה, וגם אם ימנו פקחים למאות ולאלפים — בשעה שיש מהסור במצרך מסויים, מתפתח בו שוק שחור.

הפיקוחים הם אפקטיביים תמיד רק באחוז מסויים. האחוז יכול להיות גדול או פחות גדול. אין פיקוח שהוא אפקטיבי במאה אחוזים או אפילו בשמונים אחוז. והדרך למנוע שוקים-שחורים — דרך שבה הלכנו בהצלחה רבה — היא לדאוג לאספקה שלא כדאי יהיה לקיים בה שוק שחור.

ועוד דבר: בעוד שבשעתו הוכנסו גם מחירי השוק הש-חור לאינדקס — אנו רואים שכיום יורדים פלאים מחירי המצ-רכים שהיו גבוהים ביותר, גם כאלה שנמכרו דרך הסקרי-פיים וגם אלה שנמכרו בדרכים אחרות. ואילו היה האינדקס בנוי באמת על כל היקף המחירים — היינו עומדים כיום בפני ירידה ניכרת ויותר מאשר ניכרת של המחירים בשוק "האפור" — כפי שהוא נקרא היום. ירידה זו הייתה מתבטאת באינדקס בעשר נקודות ויותר.

ומלה אחת על מניעת רווחים. הממשלה הזאת מעולם לא קבעה שהיא מונעת כל רווח, לא ליצרן ולא לענף כלכלי אחר. אינני יודע באיזו ארץ מונעים רווחים. מה שאנו רוצים הוא, למנוע ככל האפשר רווחים מופרזים. וגם כאן הדרך האפק-טיבית ביותר — ובה גם הלכנו והשגנו בה הרבה — היא, לדאוג לאספקה מספקיה ולהתחרות. ועלי להגיד לכם שלמרות כל הקארטלים — שנגדם הרי הוכנה הצעת החוק — פועל ההיצע במידה כזאת שאפילו הקארטליזציה אינה עומדת בפניו.

אולם דבר אחד יש לדעת : כל עוד אנו מקיימים פיקוח על מחיריהם של מצרכים מסויימים — אנו משתדלים לדאוג לכך, שבמחירים יותר גבוהים הם לא יימכרו. כפי שכבר אמרתי, הדבר אינו אפקטיבי במאה אחוז, אבל בכל זאת הוא אפקטיבי במידה לא קטנה. כל המנות שאנו מחלקים עדיין — נמכרות במחירן הרשמי, וגם חמאה, שבועד שבועיים אני

ולבסוף — לענין ביטול הסובסידיות. אומרים עכשיו, אין מבטלים את הסובסידיות לפני הבחירות, אבל אחרי הבחירות נבטל את הסובסידיות. אמנם אינני יודע איזו ממשלה תהיה אחרי הבחירות, ואינני יודע אם היא תבטל סובסידיות או לא תבטל, ואינני יודע מה תהיה מדיניות הממשלה ההיא, שאינני יודע מה היא תהיה, אבל בענין הסובסידיות הלכנו לפי קו ברור מאד — ביטלנו סובסידיות במידה ובזמן שברור לנו, שהביטול לא יגרום לעליית האינפלציה, כלומר, כשלעומת עליות המחירים יהיו גם ירידות של מחירים. ואני חושב שזה קו נכון לשם שמירה על ערך המטבע וערך הכסף, ואני רק יכול להביע את תקוותי, שהממשלה העתידה תלך באותו קו, שהוא הבריא ביותר.

וכך, חברי הבית, אני מבקש להעביר את הצעת החוק לוועדה המוסמכת.

היו"ר ז. שפר :

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את החוק לוועדה הכלכלה.

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את החוק לקיום תקפן של תקנות ההגנה (הוראות שעה) (מס' 9), תשט"ו—1955, לוועדת הכלכלה נתקבלה.

היו"ר ז. שפר :

הישיבה הבאה מחר בשעה 20.00. הישיבה נעולה.

חושב שנתחיל שנית במכירתה, גם שמנים וסוכר והמנות של בשריבוא. ואנו מקיימים את החלוקה הזאת דווקא כדי להבי טיח שמצרכים חיוניים אחרים יוכלו להגיע באמת לכל איש ובמחירים מוזלים ונוחים. אבל אם אנו מקיימים שוק חפשי בכל שאר המצרכים שאינם נמצאים תחת פיקוח, פירוש הדבר, שלשם רגולאציה של המחירים אנו סומכים על השוק, ובדרך כלל — יתכן שפה ושם יש לפעמים גם השתוללות מסויימת בשטח מצומצם מאד — אבל ההסתמכות על כוח השוק לרגור לאציה של המחירים הובררה בדרך כלל כהסתמכות מוצדקת שפעלה באמת כפי שחשבנו.

ועכשיו הערה אחרונה ביחס לזיופי המזון. ובכן, חברי כנסת נכבדים וחברות כנסת נכבדות, גם אני מבין בבחירות, גם אני מבין שבהזדמנות נוחה מוציאים מהאמתחת את הצי מוקים. אבל מה קרה למעשה? זיופי המזון היו בהיקף מאד מצומצם, היו מקרים אחדים וכל אלה שוייפו הובאו למשפט ובאו על ענשם, אלא קרה „אסון“ שבחדשים האחרונים לא היו שום זיופים. אני מצטער מאד, זוהי עובדה, ומשום כך אם שוב מוציאים עכשיו מהמלאי ההיסטורי את הענין הזה, אני יכול רק להגיד: הטענה היא מיושנת וחדלה להיות אקטואלית. אבל למרות זאת אני אומר שטוב אם יהיה חוק מיוחד לשם פיקוח על טיב המזון, חוק שיסדיר גם את הסמכויות בענין זה שכינם הן מפוררות במקצת. אבל האמצעים שאנו נקטנו ביחס לזיופים המועטים שהיו, היו אפקטיביים עד כדי כך, שבחדשים האחרונים אפילו אלה הרוצים להאשים את הממשלה ואת המשרד הזה ככל האפשר, לא מצאו את החומר, חוץ ממה שנמצא כבר תחת האבק הארכיוני.

הישיבה נעולה בשעה 21.50.